

BELGISCHE SENAAAT

 ZITTING 2001-2002

---

 19 FEBRUARI 2002

Wetsontwerp tot waarborging van een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten van de kandidaturen voor de verkiezingen van de federale Wetgevende Kamers en van de Raad van de Duitstalige Gemeenschap

---

AMENDEMENTEN

Nr. 1 VAN MEVROUW **LIZIN**

Art. 2

Het laatste lid van het ontworpen artikel 117bis vervangen als volgt: «*Op de gehele lijst wisselen kandidaten van een verschillend geslacht elkaar af.*»

Verantwoording

De studie gepubliceerd door de diensten van de minister belast met het gelijkemansbeleid toont aan dat de gelijkheid van mannen en vrouwen alleen een feit kan zijn wanneer het ritsprincipe wordt toegepast. Het amendement beoogt een aanpassing aan de doelstelling van de wet.

 Zie:

Stukken van de Senaat:

2-1023 - 2001/2002:

Nr. 1: Wetsontwerp.

SÉNAT DE BELGIQUE

 SESSION DE 2001-2002

---

 19 FÉVRIER 2002

Projet de loi assurant une présence égale des hommes et des femmes sur les listes de candidatures aux élections des Chambres législatives fédérales et du Conseil de la Communauté germanophone

---

AMENDEMENTS

N° 1 DE MME **LIZIN**

Art. 2

Remplacer le dernier alinéa de l'article 117bis projeté, comme suit: «*Tous les candidats seront placés alternativement par sexe sur l'ensemble de la liste.*»

Justification

L'étude publiée par les services de la ministre en charge de l'égalité des chances montre que l'égalité hommes/femmes ne peut être accomplie que si la parité et l'alternance s'appliquent. L'amendement vise à adapter le texte à l'objectif de la loi.

Anne-Marie **LIZIN**.

 Voir:

Documents du Sénat:

2-1023 - 2001/2002:

N° 1: Projet de loi.

Nr. 2 VAN MEVROUW WILLAME-BOONEN

Art. 2

Dit artikel vervangen als volgt :

« Art. 2. — Artikel 117bis van het Kieswetboek, ingevoegd door de wet van 24 mei 1994, wordt vervangen als volgt :

« Art. 117bis. — Op elk van de lijsten mag het verschil tussen het aantal kandidaten van elk geslacht niet groter zijn dan één.

Op de hele kieslijst wisselen kandidaten van een verschillend geslacht elkaar af. »

Verantwoording

Het voorliggende ontwerp gaat niet ver genoeg : alleen de eerste twee kandidaten van elke lijst moeten immers van een verschillend geslacht zijn.

Het voorgestelde amendement strekt ertoe het « ritssysteem » (de afwisselende aanwezigheid van een man/vrouw of een vrouw/man) uit te breiden tot de hele lijst.

Nr. 3 VAN MEVROUW WILLAME-BOONEN

Art. 4

Dit artikel vervangen als volgt :

« Art. 4. — Artikel 22bis van de wet van 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop de Raad van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen, ingevoegd door de wet van 24 mei 1994, wordt vervangen als volgt :

« Art. 22bis. — Op elk van de lijsten mag het verschil tussen het aantal kandidaten van elk geslacht niet groter zijn dan één.

Op de hele kieslijst wisselen kandidaten van een verschillend geslacht elkaar af. »

Verantwoording

Het voorliggende ontwerp gaat niet ver genoeg : alleen de eerste twee kandidaten van elke lijst moeten immers van een verschillend geslacht zijn.

Het voorgestelde amendement strekt ertoe het « ritssysteem » (de afwisselende aanwezigheid van een man/vrouw of een vrouw/man) uit te breiden tot de hele lijst.

Nr. 4 VAN MEVROUW WILLAME-BOONEN

Art. 5

Het eerste lid van dit artikel vervangen als volgt :

« Bij de eerste volledige vernieuwing van elke gremium na de inwerkingtreding van deze wet, moeten

N° 2 DE MME WILLAME-BOONEN

Art. 2

Remplacer cet article par ce qui suit :

« Art. 2. — L'article 117bis du Code électoral, inséré par la loi du 24 mai 1994, est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 117bis. — Sur chacune des listes, l'écart entre le nombre de candidats de chaque sexe ne peut être supérieur à un.

Des candidats de sexe différent se succèdent en alternance sur l'ensemble de la liste électorale. »

Justification

Le projet à l'examen n'est pas assez ambitieux puisqu'il prévoit que seuls les deux premiers candidats de chacune des listes doivent être de sexe différent.

L'amendement proposé vise à instaurer le principe de la « tirette » équivalant à la présence en alternance d'un homme/une femme ou une femme/un homme sur toute la liste.

N° 3 DE MME WILLAME-BOONEN

Art. 4

Remplacer cet article par ce qui suit :

« Art. 4. — L'article 22bis de la loi du 6 juillet 1990 réglant les modalités de l'élection du Conseil de la Communauté germanophone, inséré par la loi du 24 mai 1994, est remplacé par la disposition suivante :

« Art. 22bis. — Sur chacune des listes, l'écart entre le nombre de candidats de chaque sexe ne peut être supérieur à un.

Des candidats de sexe différent se succèdent en alternance sur l'ensemble de la liste électorale. »

Justification

Le projet à l'examen n'est pas assez ambitieux puisqu'il prévoit que seuls les deux premiers candidats de chacune des listes doivent être de sexe différent.

L'amendement proposé vise à instaurer le principe de la « tirette » équivalant à la présence en alternance d'un homme/une femme ou une femme/un homme sur toute la liste.

N° 4 DE MME WILLAME-BOONEN

Art. 5

Remplacer l'alinéa premier de l'article 5 proposé par ce qui suit :

« Lors du premier renouvellement complet de chaque assemblée après l'entrée en vigueur de la

de eerste twee kandidaten van elke lijst van een verschillend geslacht zijn. »

Verantwoording

Er moet absoluut worden voorzien in een overgangsbepaling voor de periode voor de inwerkingtreding van deze wet. Het voorliggende ontwerp gaat evenwel niet ver genoeg, aangezien het alleen bepaalt dat de eerste drie kandidaten van elke lijst niet van hetzelfde geslacht mogen zijn, wat bij de laatste verkiezingen op bijna alle lijsten al het geval was.

Nr. 5 VAN MEVROUW WILLAME-BOONEN

Art. 7

Dit artikel doen vervallen.

Verantwoording

De inwerkingtreding van deze wet mag niet met een jaar worden uitgesteld, vooral omdat de kieslijsten tegen dan wellicht al zijn samengesteld met het oog op de verkiezingen van 2003.

Nr. 6 VAN DE DAMES VAN RIET EN LIZIN

Art. 7

Dit artikel doen vervallen.

Verantwoording

De Ministerraad heeft het voorontwerp van wet goedgekeurd op 19 mei 2000.

Nu, bijna twee jaar later, is er geen reden meer om de inwerkingtreding ervan nog uit te stellen.

Iris VAN RIET.
Anne-Marie LIZIN.

Nr. 7 VAN MEVROUW de BETHUNE C.S.

Art. 2

In het ontworpen artikel 117bis van het Kieswetboek de tweede alinea vervangen door volgende bepaling :

« op een lijst moeten de kandidaten afwisselend van een verschillend geslacht zijn. »

présente loi, les deux premiers candidats de chacune des listes doivent être de sexe différent. »

Justification

Il est indispensable de prévoir une disposition transitoire préalable à l'entrée en vigueur de la loi. Cependant le projet à l'examen est trop peu ambitieux puisqu'il prévoit que les trois premiers candidats de chacune des listes ne peuvent être de même sexe, ce qui était déjà une réalité sur presque toutes les listes présentées lors des dernières élections.

N° 5 DE MME WILLAME-BOONEN

Art. 7

Supprimer cet article.

Justification

Il n'y a pas lieu de prévoir une entrée en vigueur différée d'un an d'autant plus qu'il est probable qu'à ce moment-là, la constitution des listes électorales en vue des élections de 2003 sera déjà achevée.

Magdeleine WILLAME-BOONEN.

N° 6 DE MMES VAN RIET ET LIZIN

Art. 7

Supprimer cet article.

Justification

L'avant-projet de loi a été approuvé par le Conseil des ministres le 19 mai 2000.

Près de deux ans plus tard, il ne se justifie plus de différer son entrée en vigueur.

N° 7 DE MME de BETHUNE ET CONSORTS

Art. 2

À l'article 117bis (nouveau) proposé du Code électoral, remplacer l'alinéa 2 par la disposition suivante :

« Une liste doit comporter en alternance des candidats de sexe différent. »

Verantwoording

Het voorliggend ontwerp is ongetwijfeld een stap in de goede richting.

Het stelt voor om de twee eerste plaatsen op de lijsten evenwichtig aan kandidaten van beide geslachten toe te kennen.

Maar dit ontwerp garandeert geen evenwichtige spreiding van mannen en vrouwen op de lijst en ook geen vrouwelijke vertegenwoordiging op de verkiesbare plaatsen.

Kortom, noch de vaststelling dat op de verschillende kandidatenlijsten de norm voor de lijstsamenstelling is bereikt, noch de toekenning van de twee eerste plaatsen aan kandidaten van verschillend geslacht, betekenen automatisch dat ook meer dan één op drie van de verkozenen een vrouw zal zijn.

Vice-eerste minister en minister van Werkgelegenheid, Laurette Onkelinx, heeft tijdens de hoorzitting van het Adviescomité voor gelijke kansen voor vrouwen en mannen van de Senaat op 10 november 1999 toegezegd om een wetenschappelijke studie te laten uitvoeren naar de invloed van verschillende lijstsamenstellingen op de aanwezigheid van vrouwen in de verkozen organen.

Wij stellen dus vast dat wat betreft de vervrouwelijking van de politiek de lijstsamenstelling cruciaal blijft. Enkel door meer vrouwen op verkiesbare plaatsen te positioneren, kunnen de verschillende parlementen en raden echt vervrouwelijken.

Dit hangt nauw samen met het Belgische kiessysteem voor de parlementen waar de volgorde op de lijst in grote mate bepalend blijft voor het al dan niet verkozen zijn en de invloed van het aantal voorkeursstemmen minder relevant is. Het is immers zeer moeilijk om de lijstvolgorde te doorbreken.

De afzwakking van de lijststem en de afschaffing van de opvolgerslijsten zal gevolgen hebben op het evenwicht man/vrouw op de lijsten. Het risico van een sterke mediatisering van de kandidaatstelling en interne concurrentiestrijd is niet denkbeeldig. Het ritssysteem biedt hierop een interessant antwoord. Plaatsen bovenaan de lijsten zijn immers in alle bestaande kiesstelsels belangrijke plaatsen wat betreft de verkiesbaarheid.

Het feit dat meer dan de helft van de Belgen vrouwen zijn, wordt allerminst weerspiegeld in de samenstelling van de diverse parlementen. Vrouwen nemen dus niet in gelijke mate deel aan de politieke besluitvorming en bijgevolg wordt het politiek systeem gekenmerkt door een structureel democratisch tekort.

Deze problematiek is niet nieuw. In het kader van 50 jaar vrouwenstemrecht (1998) heeft in het Adviescomité voor gelijke kansen voor vrouwen en mannen in de Senaat een debat plaatsgevonden rond vrouwen en politieke besluitvorming, voorafgegaan door een hoorzitting met deskundigen.

Zo stelt Dr. Ann Carton voor om de wet op de evenwichtige aanwezigheid van mannen en vrouwen op kandidatenlijsten te amenderen zonder de verhouding van een derde-twee derde te wijzigen:

«Mannelijke en vrouwelijke kandidaten zouden alternerend op de verkiesbare plaatsen moeten terechtkomen en bovendien zou het ritssluitingsprincipe aan de kop van de lijsten consequent moeten worden toegepast. Enkel op deze manier wordt effectief op een «worst case» scenario geanticipeerd. Bij het innemen van posities op kandidatenlijsten moet immers niet alleen rekening worden gehouden met de verkiesbare en de strijdplaatsen maar evenzeer met een mogelijk zetelverlies.»

Vroeger heeft ook de Raad van de gelijke kansen voor mannen en vrouwen zich in het advies nr. 4 van 26 juni 1995 betreffende de deelname van de vrouwen aan het politiek leven in die zin uitgesproken: «De Raad vroeg aan de regering om de wet Smet-

Justification

Le projet à l'examen va sans aucun doute dans le bon sens.

Il prévoit que les deux premiers candidats de chaque liste sont de sexe différent.

Mais le projet ne garantit pas la répartition équilibrée des hommes et des femmes sur les listes, ni la présence de femmes aux places en ordre utile.

En résumé, ni la constatation que, sur les différentes listes de candidats, l'on a atteint la norme en ce qui concerne la composition des listes, ni l'attribution des deux premières places à des candidats de sexe opposé, ne signifient automatiquement que plus d'un élu sur trois sera une femme.

La vice-première ministre et ministre de l'Emploi, Mme Laurette Onkelinx, s'est engagée le 10 novembre 1999, lors de l'audition du Comité d'avis du Sénat pour l'égalité des chances entre les femmes et les hommes, à faire réaliser une étude scientifique sur l'incidence que peuvent avoir les différents modes de composition des listes sur la présence de femmes dans les organes élus.

Nous constatons donc que la composition des listes reste un élément crucial pour la féminisation de la politique. Ce n'est qu'en désignant davantage de femmes aux places éligibles que l'on pourra véritablement féminiser les divers parlements et conseils.

Cette situation est étroitement liée au système électoral belge applicable à l'élection des parlements, dans lequel l'ordre de la liste détermine en grande partie si l'on sera élu ou non, tandis que le nombre des voix de préférence est moins important. Il est en effet très difficile de court-circuiter l'ordre de la liste.

L'affaiblissement du vote de liste et la suppression des listes des suppléants auront des conséquences sur l'équilibre entre les hommes et les femmes sur les listes. Le risque d'une forte médiatisation de la candidature et d'une lutte de concurrence interne est réel. Le système de fermeture éclair donne à ce problème une réponse intéressante. Les premières places des listes sont en effet importantes pour ce qui est de l'éligibilité, dans tous les systèmes électoraux existants.

Le fait que plus de la moitié des Belges sont des femmes ne se reflète pas davantage dans la composition des divers parlements. Les femmes participent donc dans une moindre mesure au processus de décision politique et le système politique se caractérise dès lors par un déficit démocratique structurel.

Cette problématique n'est pas nouvelle. Dans le cadre des cinquante ans du droit de vote des femmes (1998), le Comité d'avis du Sénat pour l'égalité des chances entre les femmes et les hommes a organisé un débat sur le thème des femmes et du processus de décision politique, précédé d'une audition d'experts.

Mme Ann Carton propose elle aussi d'amender la loi visant à promouvoir une répartition équilibrée des hommes et des femmes sur les listes de candidatures sans toucher au rapport un tiers-deux tiers:

«Les candidats masculins et féminins devraient occuper les places éligibles en alternance et il faudrait en outre appliquer de manière conséquente le principe de l'alternance aux premières places de la liste. C'est la seule manière d'anticiper un scénario du pire. Pour la distribution des places sur les listes de candidats, il faut en effet tenir compte non seulement des places éligibles et des places de combat, mais aussi d'une éventuelle perte de sièges.» (Traduction).

Précédemment, le Conseil de l'égalité des chances entre les femmes et les hommes s'était prononcé dans ce sens dans son avis n° 4 du 26 juin 1995 relatif à la participation des femmes à la vie politique: «Le Conseil a demandé au gouvernement d'adapter la

Toback van 24 mei 1994 aan te passen door er een verplichting aan toe te voegen dat de politieke partijen een quorum zouden opstellen voor personen van hetzelfde geslacht op verkiesbare plaatsen op de kieslijsten.»

Tevens is dit ook al jarenlang een eis van de politieke vrouwenbewegingen, en in het bijzonder van de CD&V-werkgroep Vrouw & Maatschappij. In de meest recente CD&V-richtlijnen voor de provincie- en gemeenteraadsverkiezingen van 2000 wordt het ritssysteem aangereikt als een belangrijk instrument voor het bereiken van de paritaire democratie en voor een betere zichtbaarheid van vrouwen op de lijsten.

Nr. 8 VAN MEVROUW **de BETHUNE C.S.**

Art. 4

In het ontworpen artikel 22 bis van de wet van 6 juli 1990 tot regeling van de wijze waarop de Raad van de Duitstalige Gemeenschap wordt verkozen de tweede alinea vervangen door volgende bepaling:

« op een lijst moeten de kandidaten afwisselend van een verschillend geslacht zijn. »

Verantwoording

Zie amendement nr. 1.

Sabine de BETHUNE.
Mia DE SCHAMPHELAERE.
Erika THUIS.

Nr. 9 VAN DE **REGERING**

Opschrift van hoofdstuk III

In het ontwerp, de Franse tekst van het opschrift van hoofdstuk III vervangen door het volgende opschrift:

« Modification à la loi du 6 juillet 1990 réglant les modalités de l'élection du Conseil de la Communauté germanophone. »

Verantwoording

Dit voorstel van wijziging komt tegemoet aan de wetgevings-technische suggestie die door de Raad van State werd geformuleerd.

De minister van Tewerkstelling en Arbeid,

loi Smet-Toback du 24 mai 1994 en y ajoutant l'obligation pour les partis politiques d'inscrire un quota de personnes du même sexe aux places utiles sur les listes des candidats.»

C'est d'ailleurs aussi une revendication présentée depuis des années par les mouvements féminins à caractère politique, en particulier par le groupe de travail «Vrouw & Maatschappij» du CD&V. Les dernières directives du CD&V relatives aux élections communales et provinciales de 2000 présentaient le système de l'alternance systématique comme un instrument important permettant d'arriver à la démocratie paritaire et de donner plus de visibilité aux femmes sur les listes.

N° 8 DE MME **de BETHUNE ET CONSORTS**

Art. 4

À l'article 22 bis projeté de la loi du 6 juillet 1990 réglant les modalités de l'élection du Conseil de la Communauté germanophone, remplacer l'alinéa 2 par la disposition suivante:

« Une liste doit comporter en alternance des candidats de sexe différent. »

Justification

Voir amendement n° 1.

N° 9 DU **GOVERNEMENT**

Intitulé du chapitre III

Auprojetdeloi,remplacerl'intituléduchapitre III par l'intitulé suivant:

« Modification à la loi du 6 juillet 1990 réglant les modalités de l'élection du Conseil de la Communauté germanophone. »

Justification

Cette proposition de modification rencontre la suggestion législative formulée par le Conseil d'État.

La ministre de l'Emploi et du Travail,

Laurette ONKELINX.